

INNEHÅLL

Innehåll	I
Förord	VII
Kommentarer.....	VIII
Om musik- och ljudexemplen	VIII

DEL 1

1. INLEDNING 1

Kastrater & kastratsång – definitioner	1
Naturliga (genetiska) kastrater	1
Tillverkade kastrater	2
Sångarkastrering.....	3
Sammanfattning	3
Konsekvenser av kastrering.....	4
Kastratrösten	4
Skillnaden mellan kastrat- och falssettröst	5
Om sångröster	5
Äldre röstindelning	6
Rösttyp och stämma	6
Felkällor	6
Kastrater och sex.....	6
Sexuell förmåga	7
Kastrater och kvinnor.....	7
Samkönat sex och pederasti	7
Ganymedes (katamiter)	8
Sodomi.....	9
Kastrater och sexarbete	9
Varför kastrering?.....	9
Juridiken	10
Kastrater om kastrering.....	10
Slaveri, rättslöshet och kastrater	11
Kastrering och religion	12
Kyrkan, slaveri och rättslöshet.....	12
Kyrkan och kastrering	13
Överhet, finkultur & kastratsång.....	13
Kyrkans behov av kastratsångare.....	13
Slutnoter	15

2. BAKGRUND & ÖVERSIKT 17

Historisk musik = covers.....	17
Fin- och fulmusik.....	18
1700-tal: klassik musik och folkmusik.....	18
1800-tal: populärmusik	19
Statsmusik	19
Klassikerskyddet.....	20
Tidig musik och tidstrogenhet (HIP).....	20
Tidstrogen sång	21
Inget är som förr, och har aldrig varit det.....	22
HIP – en modern stil	22
Forskning.....	22
Finkultur	22
Icke-kommersiell?	23
Sammanfattning	23
Slutnoter	24

3. ANTIKEN 2500 FVT–400 EVT 25

Mesopotamien	26
Sumererna (3000-talet FVT–)	26
Det akkadiska imperiet (ca 2300 FVT)	27
Ur III (ca 2150 FVT–)	27
Det assyriska imperiet (ca 911–609 FVT).....	28
Persien (559 FVT–226 EVT).....	29
Antikens Egypten (ca 3100 FVT–).....	30
Antikens Grekland (776–146 FVT).....	31
Musiklivet.....	31
Sång och sångare	32
Pedofili & pederasti.....	32
Gudomligt ursprung	33
Den vackre pojken (<i>ho kalos</i>).....	33
Grekisk kastratsång.....	33
Romariket (ca 300 FVT–476 EVT).....	34
Pederaster och katamiter	36
<i>Cinaedus</i> (kastrat, hora).....	37
Spel och underhållning (<i>ludi</i>)	37
Teatrar	38
Scenartisterna.....	38
På scenen.....	38
Kastrater och kastratsångare?.....	39
Kybelekultens <i>galli</i>	39
Grekisk-romersk sång 500 fvt–400 evt.....	40
Tal- och sångteknik.....	41
Röstegenskaper	41
<i>Katalēpsis pneumatos</i> (andning)	41
Röstklang	41
Övrigt.....	42
Sammanfattning.....	42
Tidig kristendom.....	43
Kastrater i Kina	44
Två romerska bilder.....	45
Slutnoter	47

4. 330–1453 ÖSTROM/BYSANS 49

Bakgrund	50
Musiklivet	51
Hovmusiken.....	51
Ljud- och musikmaskiner	52
Istanbuls kastrater.....	53
Varifrån kom kastraterna?	53
Vikingar och kastrater (793–1056)	54
Priser.....	55
Kastrering.....	55
Urval och utbildning	56
Kyrklig kastratsång	57
Hagia Sofia (537)	57
Akustiken i Hagia Sofia.....	60
Sången	60
Världslig kastratsång.....	61
Hippodromen.....	61
Scenunderhållning	62
Scenartister.....	62
Theodora från bordellen	63
Ny attityd till kastrater och sex?	63
Konkurrens om kastrater	64

Katastrofen 1204.....	64	Andalusisk musikstil	102
Övrigt.....	65	Sevilla	102
Levande sångtraditioner?	65	Folkfördrivningen	103
Indiska halvön	66	Mozarabisk sång	103
Nutida indisk sång.....	66	Flamenco	103
Slutnoter	67	Sicilien	103
5. 313–1400 VÄSTEUROPA (MEDELTIDEN).....	69	Indisk <i>khayal/khyal</i>	104
Västeuropa 380–1000	70	Mångkultur	104
Bakgrund	70	Slutnoter	105
Slavar och kastrater	71	7. 1400-TALET ACKORD & NOTER	107
Slavkastring (<i>ars mangonis</i>).....	72	Bakgrund	108
Kyrkosång före frankerna	73	Finkultur a la 1400-tal.....	109
Karolingisk tid (ca 700–900).....	73	Uppdaterat musikspråk.....	110
Världslig sång	74	Improvisation	111
Om sångröster.....	74	Flerstämmig vokalmusik.....	111
Isidore från Sevilla (600-talet)	75	Improviserad och noterad kontrapunkt	111
Sångsätt.....	75	Flerstämmig improvisation	111
Kastratsång?.....	76	'Sång över boken' (<i>cantare super librum</i>)	112
Västeuropa 1000–1400	77	Hur lärde man sig gruppimprovisation?	112
Kyrkor som musikrum.....	78	Ansökningsprov i Toledo 1604.....	112
Koret (sångplatsen).....	80	Onoterad gruppång i medelhavsområdet.....	113
Flerstämmighet.....	80	Noterad flerstämmighet	114
Gehörsbaserat musikliv.....	81	Akustiska miljöer	114
Västeuropeisk linjenotskrift	81	Sångsätt	115
1000-talet och Guido från Arezzo	81	Dålig sång.....	116
Flerstämmighet i kyrkan	82	Sångarorganisationer	116
11/1200 'Ars Antiqua' (Paris).....	82	Rom och Påvens sånggrupp	116
Kontrapunkt.....	82	Kyrkosången i Cambrai.....	117
Fri- & hovmusiker	83	Florens.....	118
Utbildning	84	Spanien i Italien.....	119
Verksamhet.....	84	Solosång	119
Kyrkligt & världsligt.....	84	Sångstjärnor	120
Kastratsång?	85	Jean Cordier	120
Spanien – Syditalien – Östrom.....	86	'Pietrobono del Chitarino'	120
Sammanfattning	87	Övrigt.....	121
Sångteknik och sångsätt.....	87	Sardisk sång	121
Omfång/register	87	Neglegerade områden	121
Improvisation & ornamentik	88	Slutnoter	122
Liquescent/liquescent.....	88	8. 1500-TALET KASTRATSÅNG BLIR SYNLIIG ..	123
Nutidens medeltidsmusik.....	88	Bakgrund	124
Slutnoter	90	Kastratsång i Västeuropa	125
6. 711–1492 MUSLIMSKA SPANIEN.....	93	Varför på 1500-talet?.....	126
Bakgrund	95	Tonhöjden i Rom.....	127
<i>Qiyān</i> ('sjungande slavflickor').....	96	Antikvurm, pederasti och kastrater	127
Sjungande slavflickor i Spanien	96	Tuttbron	127
Urval	97	Geografisk härkomst.....	128
Utbildning	97	Spanien/Syditalien/Neapel/Sicilien	128
Försäljning	97	Tillverkade kastrater	129
Verksamhet.....	98	Utbildning.....	129
Utanför Spanien.....	98	Arbetsgivare.....	129
Relevans för kastratsång	98	Sångteknik (grunder).....	130
Kastrater	99	Andningssätt	130
<i>Mukhannath</i> (effeminerad).....	99	Kombinerad röst	130
Umayyaderna.....	99	Falsett	131
Abbasiderna	100	Struphuvudets position	131
Córdoba	101	Intonation och vibrato	131
'Ziryab' (Koltrasten)	101	<i>Cantar di gorga/gorgia</i> (strupsång)	131
Musikinstrument	102	Improvisation	132
		Improvisation vid hoven	133

Commedia dell'arte	133	<i>Il conduttore</i> (impressarion)	180
Musikimprovisation	134	Teatrarna	180
Musik blir del av tryckkulturen	134	Stereotyper och massproduktion	180
Kammarstil (<i>da camera</i>)	135	Publiken	181
Concerto delle donne	135	Sångarna	182
Luigi Zenobi ca 1602	136	Skådespelare som operasolisterna	182
Kapell (oratorier, kyrkliga hörsalar)	136	Musiker och dansare	182
Bustamante kontra Molza (1577).....	137	Riskkapital och intäkter	182
Sammanfattning	138	,	183
Notläsning och stämböcker	139	Opera och sexbranschen	184
Kyrkostil (<i>da chiesa</i>).....	139	Giulia di Caro (1644–1696)	184
Collegio Germanico 1573–1600.....	140	Sammanfattning	185
Lassos hovmusik i München.....	142	Habsburgska områden och Dresden.....	185
Värvning av kastrater.....	143	Hovopera kontra kommersiell opera	186
Slutsatser	143	Operakritik	186
<i>Köçeks</i> – osmanska danspojkar	144	Enkønsteorin och operakastrater.....	187
Det tredje romarriket.....	145	Ålskarsopraner.....	188
'Skäggiga män och släta ynglingar'	145	Hjältesopraner	188
Slutnoter	146	Kastrater i kvinnoroller	188
9. 1600-TALET GENOMSLAG	149	Tvåkønsteorin.....	188
Bakgrund	151	Caravaggio, kastrater & pederasti.....	189
Fler kastratsångare.....	152	Slutnoter	191
Om kastratsångarna.....	153	10. 1700-TALET KOMMERS & NEDGÅNG	195
Exempel: Familjen Melani.....	153	Bakgrund	196
Hur många?	154	Musik kommersialiseras.....	197
Kastratsångarnas utbildning.....	155	Stjärnsystem och underbarn	198
Konservatorier & <i>ospedali</i>	155	Kastratsång på 1700-talet (<i>bel canto</i>)	198
Andra utbildningar	156	Neapels konservatorier	198
Utländska studenter	156	Utbildningen	199
Kvinnor.....	156	Förfall.....	200
Sångsätt.....	157	Läroböcker i kastratsång.....	201
Voxhumana och eunuckflöjt	157	Tosi (1723).....	201
Monteverdi om sång	158	Giovanni Battista Mancini (1774).....	201
Baldassare Ferri (1610–1680).....	159	Porpora & Corri (1810)	202
Thomas Coryate ca 1610.....	159	Debut	202
Franska kommentarer	160	Kastratstjärnor	202
Ensemble.....	161	'Farinelli' (1705–1782).....	203
Improvisation	161	'Farinelli' som skådespelare	206
Kastratsångarnas arbetsmarknad	162	Sammanfattning	206
Beskyddarkulturen (mecenater).....	163	De andra.....	206
Atto Melani (1626–1714).....	164	Kyrkan.....	208
Drottning Christina	167	Opera.....	208
Melani om hovmiljöer	169	Seriös opera (<i>opera seria</i>)	208
Kastratsång i kyrkan	169	Hjältesopraner	209
Rom	170	Pasticcio (pastischopera)	209
Påvens sånggrupp (Sixtinska kapellet).....	171	Komisk opera (<i>opera buffa</i>).....	210
Kastrater och oratorier	171	Att gå på opera = att se och synas	211
Collegio Germanico 1600–1673	171	Italien.....	212
Professionalisering.....	171	Casanova.....	213
Kastratsång i Paris/Versailles	172	Kritik.....	213
Nordeuropa & <i>colla parte</i>	172	Anti-opera 1728.....	214
Kastrater och opera.....	172	Sammanfattning	214
Italiensk hovopera.....	173	Reformopera	214
Opera i Rom	174	Skådespeleriet	215
Operaproduktion i Rom.....	175	Gaetano Guadagni (1728–1792)	216
Publik opera.....	176	Vittoria Tesi Tramontini (1701–1775)	217
Utökat kvinnoförbud	176	London (<i>follow the money</i>)	217
Rom, Corelli och orkestrar	177	Opera	217
Fransk hovopera (<i>Tragédie lyrique</i>).....	178	Ekonomiska problem	218
Venedig och kommersiell opera	179	En repetition 1779	219

Neapel ca 1740	291	Samspel och helhet.....	316
Studiemiljön	292	Glottisansatser (<i>coup de glotte</i>)	317
Solmisation.....	292	Som i talspråk.....	317
Solfeggi	292	Charles Gounod och Alessandro Moreschi....	317
Integrerat musikskapande (keyboard).....	293	<i>Gorgia (battuta, strupsång)</i>	318
Venedigs <i>Ospedali Maggiori</i>	293	Fågelsång & kastratsång	320
Sammanfattning.....	294	Näkergalen.....	320
Sångläroböcker.....	294	Kanariefågeln.....	320
Bel canto avvecklas	295	'Inspelningar' från 1700-talet.....	321
Bevarande (<i>res facta</i>)	295	Melografi	322
Jazz-covers	296	Marie Dominique Joseph Engramelle (1727–1805)	322
Slutsatser/arbetshypoteser.....	296	322	
Slutnoter	297	Claude Balbastre (1724–1799)	322
15. SÅNGTEKNIK	299	Sammanfattning	322
Kill your darlings	299	Sångteknik i medelhavsområdet och västasien ...	324
Andningssätt & luftkontroll.....	299	Sammanfattning	325
Modern tid (1500–1850).....	300	Slutnoter	326
Korsett	300	16. INLÄRNING.....	329
Zacconi (1592).....	301	Intonation	329
Mersenne (1636/7).....	301	Små och stora hel- och halvtonsteg	330
Fantini (1638), Speer (1687) & Altenburg (1795)	301	<i>Messa di voce</i> (svälltoner)	334
301		Modulering (tremolo/vibrato)	335
Mattheson (1739).....	301	<i>Portamento</i> (glidning)	335
Quantz (1752 ³)	301	Glottisansatser (strupsång)	335
Bérard (1755)	301	Drillar – kastraternas signatur.....	336
Mengozzi (1804) – skriven på 1790-talet	302	Löpingar (<i>passaggi</i>).....	340
Mannstein (1834).....	302	Amen-regeln	341
García (1840/7) & Dannström (1849)	302	Mikrodynamik (<i>chiaroscuro</i>).....	342
Franz Haböck 1914/27	303	Inläring.....	342
Osteologiska undersökningar	304	Textbaserad sång.....	345
Flankandning.....	304	Grundprinciper.....	345
Lågandning.....	305	Interpunktion.....	345
Stöd (<i>l'appoggio</i>).....	305	Retorik	345
Luftkontroll.....	305	Sammanfattning.....	345
Messa di voce (svälltoner)	305	Isidor Dannström om sångstudier	346
Intonation	305	Slutsatser.....	347
Klassisk tidstroget (HIP).....	306	Slutnoter	348
Sammanfattning.....	306	17. IMPROVISATION.....	349
Fonationssätt (register).....	309	Om improvisation	349
Visselröst?.....	309	Klassiskt paradigmskifte.....	350
Fonationsbyte (<i>passagio</i>)	309	GBJ-musik och improvisation.....	350
Kombinerad röst.....	309	Praktisk harmonilära & keyboard.....	350
Enklangsröst	310	Keyboard.....	351
Rösttyper.....	311	Kompendier.....	353
Skillnaden mellan sopran och alt.....	311	Tempo rubato	356
Skillnaden mellan alt och tenor	311	Kadenser.....	357
Register	311	Sångautomater.....	363
Fonationstyper	311	Historisk improvisation idag	363
Mer pressad fonation	312	Oklassiska förebilder?	364
Struphuvudets placering i höjdlid.....	312	Att komma igång	364
Rent och klart	312	Sammanfattning	365
Kontinuerligt vibrato	312	Slutnoter	366
Modulering (tremolo/vibrato)	313	18. MORESCHI & SCOTT.....	367
Tonhöjdsvibrato.....	313	Alessandro Moreschi (1858–1922).....	367
Voxhumana	313	Sångaren Moreschi	368
Nutida klassiskt sångvibrato och drillar.....	314	Haböcks omdömen.....	368
Andningssätt, fonation och modulering	314		
Resonanser (röstkanal, ansatsrör)	315		
Formanter	315		
Artikulatorerna.....	315		

Läraren Moreschi.....	369
Moreschis sångsätt	369
Röstomfång & röstbyten	370
Glottisansatser.....	370
Intonation	370
Texttydlighet.....	370
Ornamentik	371
Dynamik.....	371
Vibrato	371
<i>Cercar della nota</i> (företagningar)	371
Sammanfattning.....	371
Jimmy Scott (1925–2014).....	371
Utbildning.....	372
Röstklang/sound	372
Reaktioner	372
Intonation & vibrato.....	373
Att inte sjunga som det står i noterna	373
Tempo rubato	373
Improvisation.....	374
Sammanfattning.....	374
Moreschi & Scott – en jämförelse	374
Autentisk kastratsång – vad är det?	374
Slutnoter	375

19. SLUTSATSER DEL 2..... 377

BILAGOR

20. BILAGOR.....	381
Bilaga 1: VIKTIGA TEORETISKA SÅNGKÄLLOR.....	381
Bilaga 2: ABSOLUT TONHÖJD & CHIAVETTE	385
Före 1500-talet	385
1500–1800	385
Italien	385
Frankrike	386
Tyskland	386
Habsburgska områden.....	386
England	386
1730–1800	386
1800–talet.....	387
1900-talet	387
Chiavette	387
Sammanfattning.....	388
Bilaga 3: INTONATION.....	389
Det liksvävande tonförrådet (LT) och cent.....	389
Pytagoreisk intonation	389
Harmonisk intonation	390
<i>Cimbalò cromatico</i> – minst 19 toner per oktav	393
I praktiken	393
Cahmanorgeln i Löfstabruk.....	394
Sammanfattning.....	394
Indisk musik (<i>shruti/sruti</i>)	394
Bilaga 4: MORESCHIS INSPELNINGAR 1902/04	395
Distorsion.....	395
Begränsad bandbredd	395
In- och uppspelningshastighet.....	397
Transienter.....	397
Rumsakustik.....	397
Varför bearbetningar?	397
Repertoar.....	398

<i>Incipit Lamentatio</i>	398
<i>Ave Maria</i> (Bach-Gounod)	398
<i>La cruda mia nemica</i> (Palestrina).....	398
Stockholm 1653-versionen av <i>La cruda</i>	399

Bilaga 5: MOZARTS KASTRATSÅNGARE

Giovanni Manzuoli (1725–1772)	403
Giusto Ferdinando Tenducci (1736–1790) ...	404
Venanzio Rauzzini (1746–1810).....	404
T. Consoli (1753–1810) och T. Fortini	405
Francesco Ceccarelli (1752–1814)	405
Vincenzo dal Prato (1756–1828)	405
Domenico Bedini (ca 1745–1795<)	405

Sammanfattning.....

Bilaga 6: ANTIKEN & MEDELTIDEN

Antiken	407
<i>Katalēpsis pneumatos</i> (att lagra luft)	407
Röstegenskaper	407
Röstklang	408
Övrigt.....	408
Medeltiden.....	409
Östromersk kastratsång (380–1204/1453)...	409
Medeltida noter.....	410
Glidningar (<i>portamenti</i>).....	411
Gamla ornament – nya namn	411
Persien/Iran och Indien	411

Sammanfattning.....

Bilaga 7: Natursångaren Charles Kellogg

Bilaga 8: Modulerings effekter (vibrato)

Orgeltremulanter.....	415
Svävningar.....	416
Tremolo/svävningar och intonation	416
Tonhöjds vibrato som ornament	416
Sammanfattning.....	417
Slutnoter	418

FÖRTECKNINGAR

FIGURFÖRTECKNING

AV-FÖRTECKNING.....

KÄLLOR & LITTERATUR (URVAL)

REGISTER